

Снаге Војске у подршци цивилним властима – ангажовање у случају природних непогода, индустријских и других несрећа

УДК: 355.244.2 : 355.1 (497.11)
355.58 : 355.1 (497.11)

*Зоран Величковић, пуковник**

Војска Србије, као снажан, организован и оспособљен елемент система одбране, налази своје место у мисији подршке цивилним властима, ангажовањем у случају природних непогода, индустријских и других несрећа, која се може проширити на подршку при отклањању последица насталих природним непогодама, индустријским и другим несрећама. Као предмет рада дефинишу се специфичности ангажовања Војске за подршку цивилним властима у извршавању наведених задатака. Основно питање рада јесте како законско-нормативна регулатива, припремљеност, организованост и правремена употреба Војске утиче на извршење задатка подршци цивилним властима? На основу системске анализе проблема рада може се извести општи закључак да снаге Војске Србије могу успешно учествовати у подршци цивилним властима, а тежишно ангажовањем у случају природних непогода, индустријских и других несрећа. За извршење овог задатка Војске неопходно је успостављање адекватних процедура и регулативе на стратегијском, оперативном и тактичком нивоу одлучивања и командовања.

Кључне речи: подршка цивилним властима, цивилна заштита, несреће, снаге за реаговање, командовање, законска регулатива.

Увод

Развој међународних односа последњих деценија прошлог века и на почетку овог века, у сфери промишљања места и улоге војске уноси радикалне промене код нас и у свету. Оне се, пре свега, односе на другачије поимање мисија, циљева и задатака и стратешких концепата употребе војске. Тако, изван такозваних ратних, појављују се операције које се називају другачијим од рата, операције изван рата – нератне операције, специјалне операције, мировне операције, операције подршке и друге врсте операција. Оно што је карактеристично за те врсте операција јесте чињеница да војска, не само да добија ново место и улогу већ се у њима појављује као снага у решавању појединих спорова и криза. Наиме, све више се, поред војних, у таквим операцијама ангажују и друге снаге друштва, како на

* Аутор је запослен у Војсци Србије.

националном, тако и на мултинационалном плану. Циљ овог рада је сте да се на основу теоријских спознаја, дедукцијом, дефинишу основна полазишта за ангажовање војске у случајевима природних непогода, индустријских и других несрећа, чије ангажовање даје значајан допринос ублажавању и елиминисању последица.

Опште је прихваћен став да постојање широког спектра природних непогода индустријских и других несрећа, представља значајан ризик неоружаном угрожавању безбедности Републике Србије, због угрожавања живота људи, животне средине и материјалних добара.

Поред наведеног, индустријске несреће, а посебно са хемијским акцидентима, могу имати несагледиве последице. Измештање ризичне индустрије у периферне и сиромашне регионе угрожава њихову безбедност.

Човек све више, неконтролисаним поступцима у природи, условљава процес опште деградације животне средине. Долази до правих пустошења необновљивих природних ресурса, чије последице попримају облик безбедносног проблема у свету, а недостатак стратешких енергената најозбиљнији је проблем. Проблеми животне средине рангирају се као један од прворазредних ризика безбедности у свету. Еколошки поремећаји у облику природних катастрофа узроковани су неогдговарајућим односима према природним ресурсима и технолошким капацитетима, као што су: загађење ваздуха, земље, великих водених маса, несташница питке воде, исцрпљивање обрадивих површина, пропадање озонског омотача, глобално загревање, застарела индустријска постројења и непрописно руковање опасним материјама.

Ефекти природних непогода индустријских и других несрећа јесу бројне жртве и велика материјална разарања. Оне су веће у регионима и местима велике концентрације људи и материјалних добара, као што су урбане средине. Због тога је неопходно планирање и брзо реаговање органа власти и институција, како би се спречиле, умањиле или елиминисале настале последице, односно у условима разарања сачувале елементарне функције у функционисању друштва.

Садржај рада заснива се на дескрипцији и уобличавању недовољно дефинисане теорије и праксе, анализи садржаја досадашњих искустава, искустава других на стварању модела који би био у корелацији са захтевима безбедносних интеграција на регионалном и светском нивоу по важећим усвојеним стандардима.

Основна полазишта и одреднице употребе Војске

Доношење одлуке о употреби Војске условљено је стањем безбедности у региону и свету, степеном угрожености безбедности државе, расположивим ресурсима и просторним и временским условима. Одлуку о употреби Војске у миру доноси Народна Скупштина Републике Србије, а у случају да Скупштина не може да се састане, одлуку доноси председник Републике Србије, у складу са законом.

Појам угрожавања безбедности државе је доста неодређен, упркос томе што систем одбране и безбедности мора дати комплексне одговоре на питања зашто, од кога и чега и како треба штитити основне вредности државе и како заштити њене грађане. У нашој стручној литератури углавном се помињу два начина угрожавања безбедности државе – *оружано* и *неоружано*, а последњих година – *војно* и *невојно* угрожавање безбедности државе и њених грађана. За употребу Војске у извршавању задатка пружања подршке цивилним властима ангажовањем у случају природних непогода, индустријских и других несрећа и епидемија, одлуку може донети и министар одбране.

Последњих година безбедност једне државе чак и безбедност појединца објашњава се степеном интензитета изазова, ризика и претњи. На основу дефиниција изазова, ризика и претњи, садржаних у домаћим и страним уџбеницима, речницима и енциклопедијама, може се закључити да не постоје јасно утврђени појмови изазова, ризика и претњи. *Економска и пословна енциклопедија* садржи тумачење *ризика* као могућности и одређеног степена вероватноће да ће наступити неки догађај или дејство са неповољним последицама.¹ У спољној трговини ризицима се називају све могућности настајања штете услед непредвиђених догађаја, с једне стране, док се, с друге стране, говори о опасностима услед доношења погрешних одлука.²

У *Правној енциклопедији* под *претњом* се подразумева могућност доношења зла да би се, на тај начин, утицало на нечију слободу одлучивања. Лице треба да прети као да ће оно лично нанети зло. Потребно је, међутим, да постоји основ да се претња схвати као озбиљна и могућа.³

Ризик је опасност која има за последицу оштећење или уништење одређене ствари, односно онемогућење да се испуни обавеза. Наступање ризика може бити изазвано дејством случаја или више силе, независно од воље субјеката, а може да буде изазвано и поступцима самих субјеката – њиховом кривицом.⁴

У *Војној енциклопедији* постоји само објашњење *ризика* као свесног излагања опасности од различитих могућности исхода. У војној делатности ризик може да проузрокује нежељене последице, неуспех одређене акције или претерано велике губитке, али и ванредан успех. Сматра се да треба предвидети ризик у различитим ситуацијама и изабрати најповољнију варијанту.⁵ *Војни лексикон* садржи објашњење и *ризика* и *претњи*. *Ризик* је свесно излагање опасности у жељи да се обезбеди повољан исход у извођењу борбених дејстава. Мо-

¹ *Економска и пословна енциклопедија*, „Савремена администрација“, Београд, 1994, стр.1358.

² *Исто*, стр. 1360.

³ *Правна енциклопедија*, „Савремена администрација“, Београд, 1979, стр. 1101.

⁴ *Исто*, стр. 1226.

⁵ *Војна енциклопедија*, VIII том, друго издање, Београд, 1974, стр. 194.

же да проузрокује нежељене последице (неуспех одређене акције, превелике губитке), али и изузетан успех.⁶

Претња је врста притисака са позиције силе, којим супротна страна жели да се присили, застрашивањем и исцрпљивањем, да учини одређене уступке.⁷

Ризик (итал. *risico*, фр. *risique*) јесте опасност, излагање опасности, смео подвиг; посао или улог скопчан са опасношћу да пропадне. Прихватљиве дефиниције изазова, ризика и претњи, у складу са мисијама и задацима Војске Србије, јесу:

– *изазови*⁸ – могући, потенцијални облици угрожавања стабилности и суверенитета државе и идентитета појединца и друштва. Они су извориште ризика и претњи, а њихова ширина утицаја распостире се кроз војну, политичку, економску, социјалну и еколошку димензију безбедности. Вредност изазова почетно је неутрална по опстанак државе и друштва и, зависно од реаговања, на њу може да има позитиван утицај – у разрешењу или негативан – у даљем степеновању кроз ризике у претње;

– *ризичи*⁹ – ближи, видљивији и јасније мерљиви облици угрожавања суверенитета и идентитета држава и друштва. Изворишта су безбедносних претњи, а ширина њиховог утицаја има јаснији појавни облик. Имају негативан утицај, јер угрожавају опстанак државе и друштва, али уз могућност избегавања негативних последица и њихово повољно решење по објекат безбедности;

– *претње*¹⁰ – непосредни облици угрожавања државе и друштва. То је врста притиска, чинилац кризе или неког сукоба, којим жели да се нанесе штета или неко зло са позиције силе да би се објекат претње присилио на одређене уступке. Претње имају јасне, предвидљиве и одређене облике угрожавања – рат, економске санкције или терористичке нападе и могу да угрозе опстанак државе и друштва. Оне су коначни, најдиректнији извор изазова и ризика.

Изазови, ризици и претње безбедности Републици Србији могу да буду *војне* и *невојне* природе.¹¹ Искуства са краја 20. и почетка 21. века говоре да се тежиште са војног помера на невојне садржаје угрожавања. Тако је у Стратегији одбране Републике Србије (нацрт) наведено да су војни изазови, ризици и претње Републици Србији смањени, а да невојни чине све већу глобалну опасност и да могу да угрозе њене интересе и безбедност. Стратегијски преглед одбране¹² дефинише следеће невојне изазове, ризике и претње по безбедност Репу-

⁶ *Војни лексикон*, ВИЗ, Београд, 1981, стр. 352.

⁷ *Исто*, стр. 444.

⁸ Б. Ђорђевић, *Безбедносни изазови, ризици и претње*, *Нови гласник*, бр. 2, Београд, 2006, стр. 17.

⁹ *Исто*.

¹⁰ *Исто*.

¹¹ *Стратегија одбране Републике Србије* (нацрт), Београд, јул 2006, стр. 6.

¹² *Стратегијски преглед одбране* (нацрт), Београд, јул 2006, стр. 5

блике Србије и њених грађана: тероризам, организовани криминал и корупцију, национални и верски екстремизам, неконтролисане и масовне миграције становништва, природне непогоде, индустријске и друге несреће.

Мисије и задаци Војске

Мисија¹³ (лат.: слање, посланство) јесте већа или мања група људи (изасланика, посланика, опуномоћеника) коју нека власт (држава, владар, политичка организација, војска или сл.) шаље другој ради уређења међусобних односа. Мисија може имати повремен карактер, те се након обављеног посла враћа у земљу, а може постати и стално представништво у којем власт има своје седиште. У општој енциклопедији мисија се третира и као задатак¹⁴ који је неком поверен или га је неко сам себи наметнуо; нарочито задатак чије извршење има посебан значај (животна мисија).

Нова Ларусова енциклопедија¹⁵ у теоријском смислу третира мисију као: налог дат некоме да испуни неки задатак; *извршити мисију*, привремена и одређена функција, додељена појединцу или групи људи; *парламентарна мисија*, група људи која ради на одређеном задатку; *насилна мисија*, виши циљ, задатак својствен одређеној функцији, професији делатности.

Војна енциклопедија¹⁶ разматра мисију, војну, као тело састављено од војних представника коју нека власт (државна или војна) шаље другој ради развијања и одржавања међусобних веза и односа. Привремена је ако се шаље ради одређеног задатка, односно стална ако се ради о сталном војном представништву. Мисија има тачно одређене задатке. То су: оперативни послови (нпр. изучавање војних дејстава савезничких армија, координирање операција, измена војних обавештења и сл.); преношење порука; провера испоруке наоружања и опреме; обучавање у руковању новим оружјем и опремом, и друга инструкторска делатност; присуствовање свечаностима или протоколним актима, итд.

Мисије Војске Србије су:

- одбрана Републике Србије од војних изазова, ризика и претњи безбедности;
- учешће у изградњи и очувању мира у региону и свету;
- *подршка цивилним властима у супротстављању невојним претњама безбедности.*

¹³ *Општа енциклопедија*, Југословенски лексикографски завод, Загреб, 1979, стр. 500–501.

¹⁴ *Исто*.

¹⁵ *Нова енциклопедија LAROSSE*, „ЈПЈ Земун“, Земун, 1966, стр. 1145–1146.

¹⁶ *Војна енциклопедија*, ВИЗ, Београд, 1975, стр. 521.

У складу са наведеним мисијама, а на основу доктринарних докумената, основни задаци Војске су:

а) у мисији одбране Републике Србије од војних изазова, ризика и претњи:

- одвраћање од оружаног угрожавања,
- одбрана територије, и
- одбрана ваздушног простора;

б) у мисији учешћа у изградњи и очувању мира у региону и свету:

- учешће у међународној војној сарадњи,
- учешће у мировним операцијама, и
- учешће у систему колективне одбране, након приступања Републике Србије НАТО-у.

в) *У мисији подршке цивилним органима власти у супротстављању невојним претњама безбедности:*

- подршка цивилним властима у супротстављању тероризму и организованом криминалу, и
- подршка цивилним властима у случају природних непогода, индустријских и других несрећа и епидемија.

Према врстама изазова, ризика и претњи безбедности, Војска у миру може да се ангажује тако што ће изводити: операције превентивног размештања снага, противтерористичке операције, противпобуњеничке операције, операције у случају природних непогода и катастрофа и мировне операције. У неким операцијама Војска је носилац дејстава, док у неким пружа подршку другим снагама. *Операције у пружању подршке цивилним властима у супротстављању невојним претњама безбедности* изводе се у случају природних непогода, индустријских и других несрећа и епидемија ширих размера. Циљ извођења операција је пружање помоћи цивилним властима и становништву ради заштите и спасавања живота људи, материјалних добара и животне средине. За успех у извођењу операција потребни су непосредна сарадња и координација са државним органима који руководе свим снагама на угроженом подручју, али и ангажовање потпуно оспособљених и опремљених јединица Војске. Извођењем операција у миру Војска учествује у решавању изазова, ризика и претњи безбедности Републике Србије, али и у изградњи повољног безбедносног окружења и стања безбедности у свету.

Пружање помоћи цивилним властима у случају природних непогода, индустријских и других несрећа

Систем одбране Републике Србије чине међусобно повезани елементи који се на организован начин ангажују ради заштите и одбране националних интереса. Систем одбране Републике Србије замишљен је као јединствен систем и састоји се од *војне и цивилне одбране*. Носилац војне одбране је Војска Србије, а у остваривању цивилне одбране ангажују се сви остали људски и материјални потенцијали земље.

Становништво и материјална добра нису заштићени од било какве елементарне непогоде, нити имају систем цивилне одбране и цивилне заштите (као подсистем ЦО), који би брзо омогућио да се спасу људски животи, заштити животна средина и имовина у случају природних непогода индустријских и других несрећа. Потребно је повезати системе који се баве свим тим проблемима на дневном нивоу. Могуће решење ишло би ка стварању *дирекција* или *управа за ванредне ситуације*, за коју би била директно надлежна влада, а која би координирала рад служби на терену, са одређеним нивоом самосталности у раду. То је најбитније, јер правовремена реакција органа локалне самоуправе спречава настајање великих штета. Међутим, када прекидају нормално одвијање живота, проузрокују жртве, штету већих размера на имовини или њен губитак, штету на инфраструктури и околини, у мери која прелази нормалну способност заједнице да их сама отклони без помоћи говоримо о *природној непогоди*.

Елементарна непогода је догађај хидрометеоролошког, геолошког или биолошког порекла, проузрокован деловањем природних сила на чију појаву људски фактор не може да утиче. То су: земљотрес, поплава, бујица, олуја, јаке кише, електрична пражњења и град, суша, одроњавање и клизање земљишта, снежни наноси и лавине, екстремне температуре ваздуха, лед на рекама, епидемије заразних болести, епидемије сточних заразних болести и појава штеточина и друге природне појаве већих размера које могу да угрозе здравље и живот људи или да проузрокују штету већег обима.

Земљотрес је нагао и изненадни поремећај у Земљиној кори и на њеној површини који изазива потресе у појединим областима. Настаје као последица дејства унутрашњих сила, тектонских покрета и поремећаја у Земљиној кори, вулканских ерупција и обрушавањем стеновитих маса из виших у ниже планинске делове. Земљотреси могу бити изазвани и вештачким путем у току спровођења експеримената подземних нуклеарних експлозија. Својим пратећим појавама узрокују катастрофалне последице,¹⁷ а код људи изазивају велики страх. У свету се годишње догоди око 247 земљотреса.

Атмосферске непогоде су динамичка збивања у атмосфери. Настају као последица продора хладних ваздушних маса и подвлачења хладног ваздуха испод топлог. Праћене су жестоки ветром (олујни или оркански), обилном кишом, градом, изненадним повишењем ваздушног притиска и снижењем температуре.

¹⁷ Последице земљотреса у Скопљу 1963. године су 1070 погинулих, 3300 повређених људи и изузетно велика материјална штета, која је износила око 15% националног дохотка СФРЈ. Штете изазване земљотресом у црногорском приморју 1979. године процењене су на 8,2% националног дохотка СФРЈ.

Поплаве представљају преливање вода изнад вештачких или природних граница, односно напуштање корита и плавлeње већих или мањих површина, при чему су угрожени људи и њихова материјална добра.

Пораст водотока и формирање поплавног таласа најчешће су условљени количином кише или отапањем снега. Поред тога, у зимском периоду могу настати поплаве изазване нагомилавањем санити разбијеног леда и блокирањем реке, када долази до спречавања отицања воде. Тада се јављају поплаве узводних површина и насеља. Одбрана од поплава подразумева систем мера које се предузимају на угроженом подручју, што је саставни део комплексне водопривредне проблематике земље. Према времену извођења тих мера постоје следеће фазе процеса заштите: превентивне мере, непосредна одбрана од поплава и санирање штета. Елементарне непогоде изазивају забрињавајуће последице по броју људских жртава и по енормно великим материјалним губицима. Те појаве и њихове последице прерастају у шири друштвени проблем који се мора разматрати и решавати на најширој друштвеној основи. Поред елементарних непогода и деловања природних сила све већа опасност постоји од разних акцидентата везаних за савремене технологије.¹⁸ У свему томе највише је угрожен човек, друштвена средина, привредни субјекти (предузећа), итд. У њима се губе људски животи, а настају и велики материјални губици.

Нуклеарни, хемијски и биолошки удеси представљају изненадно и неконтролисано ослобађање опасних и штетних материја у радну и животну средину. Пожари, експлозије, високи притисак и нагло ослобађање контамината проузрокују велике жртве, повреде, разарања, велику материјалну штету и деградацију животне средине за дуже време са несагледивим последицама.

Нуклеарни удеси¹⁹ су оштећења (хаварије) на нуклеарним реакторима и другим објектима са нуклеарним горивом и другим радиоактивним материјалом, услед чега долази до истицања радиоактивног материјала (чврстог, течног или гасовитог) у спољну средину, чиме се угрожава живот људи, животиња и биљака.

Хемијски удеси настају услед изненадног и неконтролисаног ослобађања већих количина токсичних материја у атмосферу, водотокове и на земљиште, што може имати за последицу штетно дејство на човека и животну средину. Ове удесе карактерише: ослобађање

¹⁸ Техничко-технолошка несрећа је догађај који је измакао контроли при управљању одређеним средствима за рад и поступању са опасним материјама у производњи, употреби, превозу, промету, преради, складиштењу и одлагању, чије последице угрожавају безбедност и животе људи, материјалних добара и животне средине.

¹⁹ Године 1957. нуклеарна електрана Виндскеји – контаминирано 126 особа; 1986. године, нуклеарна електрана у Чернобиљу – евакуисано око 135 000 људи, контаминација већег дела простора Европе, коначан биланс – преко 8000 мртвих, број озрачених и контаминираних није познат.

гасова под притиском; образовање гасних облака; пожари и експлозије у хемијским постројењима;²⁰ као и емисије токсичних материја.²¹

Даља индустријализација и раст популације захтевају да земља мора бити припремљена за ванредне ситуације националних размера у вези са опасним материјама, као и да се морају узети у обзир могућа трансгранична загађења ваздуха и вода, као последица техничко-технолошког акцидента. У Србији су (углавном) градови, насеља и инфраструктура у целини развијани стихијски, без недовољног поштовања интереса и захтева одбране и заштите.

Потребне снаге за извршење мисије помоћи цивилним властима

За пружање адекватне подршке жртвама природне непогоде индустријске и друге несреће, потребно је кренути у акцију у врло кратком времену, након што се непогода или несрећа догоди. У зависности од карактера, размера и последица природне непогоде, индустријске и друге несреће, у њихово решавање укључују се сви нивои, од општинског до републичког нивоа, по систему концентричних кругова, а по принципу стратешке мобилности. То се постиже ангажовањем три нивоа:

а) Први ниво – локални (општински) ниво је први и основни ниво у припреми за деловање и у деловању на превентивним, организационим и извршним активностима у непогодама, несрећама и другим видовима угрожавања безбедности људи и добара (општински штабови цивилне заштите). На том нивоу је потребно, поред постојећег начина обуке (семинари, предавања, писана упутства, итд.), формирати, обучавати и опремити вишенаменске групе и теренске екипе, чија ће обученост и опремљеност омогућити да се дају адекватни одговори на све изазове и постављене задатке који се могу појавити у различитим ситуацијама. Општински штабови и теренске екипе треба да буду оспособљене да делују без асистенције виших нивоа током првих 4 до 6 сати од настанка ванредне ситуације, односно несреће, а њихова зона одговорности се ограничава на подручје своје општине.

б) Други ниво – окружни ниво треба да подржи и помогне локалном (општинском) нивоу у његовом раду и допунском опремом и људством омогући деловање у току наредних 72 сата, с тим да се може делимично употребити, у случају потребе и на територији других општина.

²⁰ Севезо – Италија, 1976. године, експлозија у хемијској фабрици. Отровни облак потпуно уништи вегетацију за 24 часа. Десетине хиљада људи напустило домове. Штета износи око 80 милиона долара.

²¹ Бојал – Индија, 1984. године, цурење метилизоцијаната из резервоара изазвано непажњом. Преко 3000 мртвих, преко 200 000 лакше и теже повређених. Знатан део повређених ослепео.

в) Трећи ниво – државни (републички) ниво треба да подржи претходна два допунском опремом и људством за даљи рад и да брине о организованости и функционисању националног плана деловања у случају природних непогода, индустријских и других несрећа. Зона одговорности републичког нивоа начелно се поклапа са територијом републике. Овај ниво, по потреби, треба да обезбеди врхунски обучено људство и специјалну опрему. Врхунска обученост, опремљеност и покретљивост овог нивоа, у специјалним случајевима, омогућују ангажовање на било ком делу територије Републике Србије, а по потреби може се понудити и упутити помоћ и другим државама у случају непогода и несрећа катастрофалних размера (посебно када су у питању земљотреси, епидемије, суше, поплаве великих размера и слично). На овом нивоу, а сходно потребама, ангажују се снаге и средства Војске Републике Србије.

Војска се организује на стратегијском, оперативном и тактичком нивоу у команде, јединице и установе, а дели се на видове, родове и службе. Сходно мисијама и задацима Војске, усклађује се здруживање родова и служби. Састави који се формирају у Војсци могу бити стални и привремени. Функционална организација Војске представља пројекцију структуре и односа која обезбеђује успешно извршавање мисија и задатака. Војска се по саставу и намени организује у снаге за реаговање, главне одбрамбене снаге, снаге ојачања и снаге за обезбеђење.

Снаге за реаговање јесу део Војске који чине модерно опремљене, оспособљене и попуњене јединице. Представљају основну снагу Војске за ангажовање у миру и рату. Деле се на снаге за *хитно реаговање* и *снаге за брзо реаговање*. *Снаге за хитно реаговање* јесу професионалне, специјално опремљене, врхунски оспособљене јединице, намењене за противтерористичка, диверзантска, препадна, противдиверзантска, противпрепадна и противгерилска дејства. Задатке остварују самостално и у садејству са снагама Министарстава унутрашњих послова и међународним снагама. *Снаге за брзо реаговање* јесу професионалне јединице, попуњене, опремљене и оспособљене за: одбрану од војног угрожавања; обезбеђење мобилизације и нарастање главних одбрамбених снага и снага ојачања; противтерористичка и противпобуњеничка дејства; учешће у мировним операцијама и међународној војној сарадњи и извршавање државних протокола.

Главне одбрамбене снаге представљају део Војске опремљен и оспособљен за одбрану од оружаног угрожавања, противпобуњеничка дејства и *пружање помоћи цивилним властима*. Састоје се од борбених јединица, јединица за подршку и центара за обуку.

Снаге ојачања јесу део Војске опремљен и оспособљен за извршавање задатака одбране територије у додељеним зонама одговорности. Попуњавају се на територијалном принципу. Задаци тих снага јесу: одбрана праваца и објеката у зони одговорности; учешће у зашти-

ти државне границе; *пружање помоћи цивилним властима и становништву у ситуацијама када су угрожени људски животи, животна средина и материјална добра.*

Снаге за обезбеђење јесу део Војске опремљен и оспособљен за реализацију задатака борбеног обезбеђења и логистичке подршке. У извршавању задатака ослањају се на ресурсе и капацитете државе. Организација борбеног обезбеђења и логистичке подршке заснована је на системском приступу, јединству командовања и расположивим ресурсима.

Видови Војске су релативно аутономне целине копнених и ваздухопловних снага и јединица родова и служби. Видови Војске су: *Копнена војска и Ваздухопловство и противваздухопловна одбрана.* *Копнена војска* је вид Војске чији су организација, састав, оружје и опрема прилагођени за извођење борбених дејстава на копну.

Основни задаци Копнене Војске су: одбрана територије; обезбеђење услова за мобилизацију и развој Војске и других органа и организација система одбране; учешће у извођењу десанта; учешће у дејствима против терористичких и побуњеничких снага; учешће у мировним операцијама и међународној војној сарадњи и *пружање подршке цивилним властима* у супротстављању невојним претњама безбедности.

Ваздухопловство и противваздухопловна одбрана је вид Војске који обједињава родове и службе чији су организација, састав, оружје и опрема прилагођени за извођење борбених дејстава по циљевима у ваздушном простору и на територији.

Основни задаци Ваздухопловства и противваздухопловне одбране су: контрола ваздушног простора; одвраћање од агресије ваздухопловним снагама и спречавање изненађења; противваздухопловна одбрана територије и снага Војске; ваздухопловна ватрена подршка; извиђање из ваздушног простора; превозење ваздушним путем; учешће у извођењу десанта; учешће у дејствима против терористичких и побуњеничких снага; учешће у *пружању подршке цивилним властима* у супротстављању невојним претњама безбедности и учешће у мировним операцијама и у међународној војној сарадњи. У условима природних непогода, хемијских и других несрећа нема могућности за значајније припреме састава Војске Србије како би отпочела операција подршке. Војска Србије може, на захтев надлежних органа државе, пружити помоћ коришћењем својих расположивих ресурса. Да би се укључила неопходно је да добије наређење.

Садашњим документима у Војсци Србије регулисани су поступци команди, јединица и установа у случају природних непогода, хемијских и других несрећа, али није регулисано законским оквирима на нивоу државе, какве би биле процедуре, односно поступци у случају потребе за ангажовањем састава Војске Србије, у пружању подршке

цивилним властима. Све то добија посебну димензију ако се зна да би у операцији учествовали органи власти са простора (локални, регионални—окожни), као и државни органи власти.

Савремени аспекти промишљања, пре свега на Западу, пружање помоћи цивилним властима посматрају као операцију подршке. То је процес са препознатљивим садржајима, као што је планирање, припреме јединица, логистика, маршевање, обука, итд. У наведеном смислу, могуће је детерминисати садржаје који чине ток операције пружања подршке цивилним властима у случају природних непогода индустријских и других несрећа, а то су: припрема, организовање и извођење.

1) *Припрема операције подршке* обухвата рад и припрему команди и јединица, као и припреме органа власти на свим нивоима.

2) *Организовање* је процес којим се ствара радна структура за извршење задатака и реализацију активности из домена садејства и сарадње, односно регулисање садржаја и обезбеђења операције подршке цивилним властима ангажовањем у природним непогодама, индустријским и другим несрећама, као и командовање и веза.

3) *Извођење је активност* команде јединица, других снага одбране, цивилних снага и специјализованих установа које се ангажују у операцијама подршке цивилним властима.

Различита су искуства, како страна тако и домаћа, када је у питању операција подршке цивилним властима. Јединице Војске Србије реализовале су операције подршке цивилним властима у случају поплава, при уклањању последица дејства муницијом са осиромашеним уранијумом, итд. У савременим оружаним снагама страних армија предвиђене су посебне операције којима се пружа подршка цивилним властима да лакше преброде кризу насталу у случају природних непогода индустријских и других несрећа, чак и у другим земљама. Прихватљива дефиниција операције подршке цивилним властима у природним непогодама, и индустријским и другим несрећама, може бити: *Операција подршке цивилним властима у природним непогодама индустријским и другим несрећама је највиши и најсложенији облик неборбених активности цивилних структура и снага одбране државе у којој се јединственим планом и командовањем обједињавају активности ради пружања помоћи у спречавању и отклањању последица природних непогода, индустријских и других несрећа.*

Операције подршке цивилним властима у случајевима природних непогода, индустријских и других несрећа, могу се одвијати на простору сопствене државе, а могу бити међународне.

Пример за ове операције представља мултинационални батаљон „Тиса“, као и доктринарна решења неких земаља. Мултинационални батаљон „Тиса“ састављен је од четири чете са по 200 људи и опремом инжењеријских јединица, ради на основу утврђених проце-

дура за ангажовање и под контролом је цивилних структура. Задатке обавља заједно са: пограничном полицијом, царинском службом, министарством унутрашњих послова (полицијом), цивилном заштитом, владиним организацијама у систему заштите и спасавања, локалном самоуправом и невладиним организацијама.

Оспособљен је и опремљен за: пружање помоћи спасавања и извлачења људи из реке и других водених површина; превозење људи, животиња и техничких средстава, са једне на другу страну обале; спасавање и извлачење неисправних пловила из реке; израду понтонских и других мостова сходно могућностима; изградњу насипа и њихово обезбеђење; пречишћавање воде за пиће из река; израду кампова за прихват људи и транспорт повређених и оболелих до најближих санитетских установа.

Војска поседује велике потенцијале за пружање подршке цивилним властима и користи се као крајње решење. Подршка војске укључује, пре свега, операције на сопственој територији и то у случајевима поплава, избијања пожара и земљотреса.

Генералштаб Војске Србије наредбодавно је решио ангажовање јединица у случају земљотреса, поплава и пожара, хаварија, саобраћајних удеса и других ванредних догађаја при транспорту опасних материја.

Војска Србије се у подршци у отклањању последица од природних непогода, индустријских и других несрећа, најчешће ангажује на задацима транспорта, гашења пожара, масовног збрињавања, пружања медицинских услуга, трагања и спасавања, обезбеђења рејона захваћеног природним непогодама и рашчишћавању рејона.

Ради квалитетне реализације подршке потребно је да се изврше квалитетне припреме за извођење операције подршке цивилним властима. Оне подразумевају три аспекта: припрему команди, припрему јединица и припрему органа власти.

У складу са наведеним, припрема јединица обухватала би: обавештајно-безбедносне, материјално-здравствене или логистичке, организацијско-технолошке, обуку и морално-психолошке припреме и довођење јединица.

Јасно је и недвосмислено да би држава активирала систем одбране који је у њеној надлежности, али и локалне и окружне органе власти, као и ресорна министарства Владе, односно разне специјализоване установе, а све ради спречавања, заштите и уклањања последица дејства природних непогода, индустријских и других несрећа.

До сада у нашој домаћој пракси не постоје прописане процедуре, односно усвојени закони који прописују делокруг рада и надлежности поменутих институција у заједничком наступу ако би дошло до природних непогода и индустријских и других несрећа већих размера и са великим губицима и последицама, по становништво, инфра-

структуру и природне ресурсе. Због тога је у нашим условима отежана припрема органа власти.

За ефикасно командовање снагама за извршавање задатка подршке цивилним властима неопходно је створити и одређене услове, као што су: одговарајућа способност за рано упозорење; обавештајна делатност у реалном времену; правовремено ангажовање снага; успешан систем мобилизације; оперативан систем транспорта; делотворан систем обуке; могућност брзог маневра; способност дејства у свим временским условима и друго.

Јединицама и привременим саставима који су ангажовани на задацима подршке цивилним властима у случају природних непогода, индустријских и других несрећа командују искључиво командири и команданти ангажованих јединица. Ако се формирају привремени састави њима командују командири и команданти привремених састава.

Закључак

Структура операције подршке цивилним властима у случају природних непогода, индустријских и других несрећа има своје специфичности, али не одступа од теоријских претпоставки које третира савремена војна мисао. С обзиром на то да припрема, организовање и извођење морају бити реализовани у веома кратком периоду, овакве операције могу имати обележје специјалних и хуманитарних операција. Уочавањем да је брзина реаговања у пружању помоћи цивилним властима у тим случајевима врло битна, неопходно је обучавање припадника мешовитих руководећих тела ради правилног и правовременог реаговања у складу са ситуацијом.

Наша држава, као део међународне заједнице, има потребу за солидарношћу са осталим земљама (нарочито земљама у окружењу), ради што бржег и ефикаснијег спречавања и отклањања штетних последица природних непогода, индустријских и других несрећа. С тим у вези, организовано ангажовање Војске знатно ублажава те последице и повећава сигурност становништва, као и углед Војске код народа.

У таквој ситуацији Војска Србије, са својим ресурсима, може се ангажовати и ублажити разарања и страдања становништва. Зато је неопходно да држава и Војска, више него до сада, уложи напоре како би се ови проблеми могли ефикасније решавати. С тим у вези, ову област неопходно је нормативно-законски уредити, користећи стандарде земаља које имају више искуства.

Литература:

1. *Бела књига одбране*, Министарство одбране, Београд, 2005
2. Д. Вишњић, *Појам оружане борбе*, ВИНЦ, Београд, 1988.
3. *Закони о Војсци, одбрани, имовини, финансирању*, Новинско-издавачка установа „Војска“, Београд, 1994.

4. Б. Јовановић, *Увод у теорију војног руковођења*, ВИЗ, Београд, 1984.
5. Б. Јовановић, *Логистичка операција помоћи и спасавања у елементарним непогодама*, симпозијум ВА КоВ, 2004.
6. М. Ковач, Б. Форца, *Историја ратне вештине 1920–2000*, ВИЗ, Београд, 2000.
7. Ј. Нинковић, *Теоријске основе оператике*, ВИЗ, Београд, 1985.
8. *Опћа енциклопедија*, Југославенски лексикографски завод, Загреб, 1979.
9. Ј. Петровић, *Координација у операцијама*, симпозијум, ВА КоВ, 2004.
10. *Стратегија одбране државне заједнице Србија и Црна Гора*, Београд, 2004.
11. *Устав Републике Србије*, Београд, 1990.
12. *Уставна повеља Србије и Црне Горе*, Београд, 27. јануар 2003.
13. Б. Форца, *Класични и савремени погледи на војне операције*, симпозијум ВА КоВ, 2004.
14. *Хемијско оружје*, уџбеник, УАБХО-56, ВИЗ, Београд, 1979.
15. М. Стишовић, *Погледи на операције и њене конституенсе*, симпозијум ВА КоВ, 2004.